

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Barbora Nepožitková

MEZNÍKY VÝVOJE SEMINÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH

Olomouc 2022

Vedoucí práce: Mgr. Eva Dvořáková Kaněčková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci na téma *Mezníky vývoje seminárního vzdělávání v českých zemích* vypracovala samostatně pod vedením vedoucí práce a výhradně za použití literatury uvedené v seznamu literatury této práce. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Olomouci dne

.....

podpis

Ráda bych touto cestou vyjádřila velké poděkování mé vedoucí práce Mgr. Evě Dvořákové Kaněčkové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, cenné rady v průběhu konzultací, věnovaný čas a velkou trpělivost. Dále pak svým blízkým, kteří mi byli velkou oporou po celou dobu studia.

OBSAH

ÚVOD	5
1 SEMINÁŘE V ČESKÝCH ZEMÍCH – ÚVOD DO PROBLEMATIKY	8
2 HISTORIE SEMINÁŘŮ OD 16. STOLETÍ DO KONCE 1. POLOVINY 18. STOLETÍ	10
2.1 Tridentský koncil	10
2.2 Příchod jezuitů do českých zemí	11
2.3 Sv. Alfons z Liguori.....	14
3 HISTORIE SEMINÁŘŮ OD 2. POLOVINY 18. STOLETÍ DO KONCE 19. STOLETÍ.....	16
3.1 Josefinismus.....	16
3.1.1 Generální semináře	17
3.2 Rakouské císařství	21
3.2.1 Císařská nařízení.....	22
4 HISTORIE SEMINÁŘŮ OD ZAČÁTKU 20. STOLETÍ DO SOUČASNOSTI	25
4.1 Kodex kanonického práva.....	25
4.2 Období 2. světové války	27
4.3 Semináře od roku 1950 do současnosti.....	28
ZÁVĚR	31
SEZNAM ZDROJŮ.....	33

ÚVOD

Původním záměrem této bakalářské práce bylo popsat a analyzovat výchovu kněžského dorostu v jednom z bývalých chlapeckých seminářů u nás. Po pečlivé analýze dostupné literatury a pramenů jsem se však rozhodla pro komplexní zpracování tématu kněžských seminářů, neboť právě o obecné charakteristice těchto duchovních institucí existuje jen málo publikací. Domnívám se však, že je toto téma v rámci dějin církevního školství a pedagogiky obecně zajímavé a užitečné.

Výchova kandidátů na kněžské povolání probíhala bezesporu v různých podobách již od samého vzniku křesťanství. Je proto zřejmé, že organizace podobné seminářům, které měly za cíl vychovat budoucí kněze, existovaly ve všech směrech křesťanství. Vzhledem k tomu, že v českých zemích byla, a stále je, nejrozšířenější katolická církev, bude se tato práce zabývat právě jí. Období od vzniku křesťanství je však příliš obsáhlé, proto se text práce zaměří na období počínající tridentským koncilem, na kterém byl poprvé použit termín „seminarium” ve smyslu výchovného ústavu pro kněžský dorost.

Hlavním cílem této teoretické historické práce je tedy chronologicky popsat a analyzovat mezníky vývoje seminárního vzdělávání v českých zemích na základě přehledu hlavních historických událostí s tématem spojených a teoretické analýzy dobových normativ a dalších pramenů. Pro dosažení tohoto cíle je nezbytné určit jednotlivé kroky, které budou zároveň tvořit strukturu celé práce.

Prvním krokem bude charakterizovat základní pojmy týkající se zkoumané problematiky a jejich rozdíly, tedy především vymezit pojem seminář a zasadit jej do kontextu práce.

Dalším krokem bude popsat vývoj seminářů od jejich vzniku v 16. století za pomoci analýzy dokumentů tridentského koncilu, dále charakteristika vzdělávání Tovaryšstva Ježíšova, které bylo v té době nejvlivnějším řádem katolické církve a pro duchovní výchovu chlapců tak mělo velký význam. Vycházet budu především z díla autorky Ivany Čornejové *Tovaryšstvo Ježíšovo: jezuité v Čechách*. K ucelenějšímu obrazu o výchově a vzdělávání v seminářích na počátku 18. století pak poslouží myšlenky sv. Alfonse, církevního učitele, který se ve svých spisech věnoval právě také seminárnímu vzdělávání.

Třetím krokem vedoucím k cíli této práce bude charakteristika období od 2. poloviny 18. století do konce 19. století, tedy období vlády Marie Terezie a Josefa II., do kterého patří další velký mezník v dějinách kněžské výchovy, generální semináře, které byly snahou císaře

o výchovu kněží úředníků v duchu osvícenství. Vycházet budu z odborné literatury především Eduarda Wintera, který ve své knize *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740-1848* zpracoval nejvýznamnější momenty vlády Marie Terezie a Josefa II. Dále pak období Rakouského císařství, jehož součástí bude také analýza císařských nařízení druhé poloviny 19. století, které měly na chod seminářů velký vliv také na počátku 20. století.

Posledním dílčím krokem bude popsat mezníky vývoje seminářů od počátku 20. století do současnosti na základě analýzy Kodexu kanonického práva, který vyšel v roce 1917 a popisu osudu seminářů během etapy 2. světové války. Dále prostřednictvím analýzy zákonů a vládních nařízení, které měly na vývoj seminářů vliv od 2. poloviny 20. století do současnosti. Součástí bude také představení dvou současných kněžských seminářů na území České republiky, tedy arcibiskupského semináře v Praze a v Olomouci.

Tato bakalářská práce spadá svou povahou do kvalitativního výzkumu a bude vyžívat analýzu narativních materiálů, tedy metodu analýzy dat a hermeneutický přístup. Tento přístup můžeme charakterizovat jako druh interpretace, jejíž části dávají smysl pouze v širší souvislosti, a právě té může být porozuměno pouze za pomoci pochopení jednotlivých částí.¹

Jak jsem zmínila již v úvodu, o problematice kněžských seminářů existuje pouze několik publikací. Pro mou práci bude zásadní dílo od Zboje Horáka, *Církev a české školství* z roku 2011, které podává komplexní přehled o výuce náboženství a studiu teologie od roku 1918 po současnost a je nejnovější publikací, která se okrajově zabývá také vývojem seminářů. Nejnovějším dílem, které pojednává konkrétně o výchově a vzdělávání duchovního dorostu ve druhé polovině 19. století a na začátku 20. století je dílo *Výchova kněží v Čechách a jejich role v náboženské kultuře (1848-1914)* autora Tomáše Pavlíčka z roku 2017 zaměřené na výzkum výchovy kněží z pražské arcidiecéze. Neopominutelná je pak také publikace Jana Drábka *Moravský generální seminář: 1784-1790* z roku 1946, která zpracovává dějiny generálního semináře v té době situovaného v olomouckém Klášterním Hradisku.

Dále jsou potřeba zmínit publikace zaměřené na konkrétní semináře, například dílo Jindřicha Zdeňka Charouze *Brněnský alumnát: výchova a vzdělávání duchovenstva v Brně v letech 1807-1950*, které velmi detailně popisuje vznik a vývoj brněnského kněžského semináře s ohledem na obecný vývoj seminářů. O vývoji olomouckého semináře v průběhu let pojednává publikace *Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci: data, osoby, budovy* od autorky Jany Krejčové a seminářem v Českých Budějovicích se zabývá dílo autorů

¹ ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 11–12.

Miroslava Novotného a Tomáše Vebera *Bohomlucí, vlastimilové, těšitelé: výchova a vzdělávání duchovních v českobudějovické diecézi v letech 1803-1850.*

Historií seminářů se okrajově zabývají také autoři píšící o církevních dějinách českých zemí, např. Jaroslav Kadlec ve své knize *Přehled českých církevních dějin.*

1 SEMINÁŘE V ČESKÝCH ZEMÍCH – ÚVOD

DO PROBLEMATIKY

V úvodu této práce je potřeba uvést rozdíly mezi vyučováním předmětu náboženství, studiem teologie a náboženskou přípravou v rámci církve. Dále budou představeny definice a typy seminářů a jejich vnímání z hlediska právního.

Výuka předmětu náboženství se může realizovat jak v církevním, soukromém, tak i veřejném školství. V průběhu dějin docházelo také ke změnám v této oblasti, kdy náboženství přestávalo být povinné a určené pouze pro příslušníky dané církve a stávalo se přístupným všem, bez rozdílu vyznání. Vyučování náboženství jednotlivých církví (katolické, pravoslavné, evangelické apod.) v současnosti často doplňuje také výuka religionistiky, tedy nauky o světových náboženstvích. Výuka teologie se u nás realizuje na teologických fakultách vysokých škol, které nabízí přípravu na budoucí povolání kněze dané církve, ale jsou rovněž otevřeny i veřejnosti bez vyznání. V současnosti nabízí tyto fakulty také obory, které si jsou s teologií blízké, ale nepřipravují jedince přímo na výkon kněžského povolání, jako např. oblast sociální práce.² Chlapecké a kněžské semináře, které jsou předmětem této kapitoly, pak spadají právě do náboženské přípravy uvnitř církve. Semináře jsou komunitou připravující budoucí kněze na své povolání a na život v kontaktu s Bohem.³

Slovo seminář pochází z latinského *semino*, *seminarium* a znamená *místo cvičení či výchovy*. Může mít tedy význam cvičení poskytované studentům a žákům, nebo také místo pro výchovu budoucích kněží a jejich duchovní formaci. Katolická církev rozlišuje dva typy seminářů – malé a velké. Malé církevní semináře neboli konvikty, slouží k výchově a duchovní formaci středoškolských studentů, kteří studují na církevním gymnáziu a předpokládá se u nich budoucnost kněžského povolání. Velké církevní semináře mohou být také dvojího typu. Semináře, které slouží jako ubytování pro studenty teologických fakult. Budova tak primárně slouží jako ubytovací jednotka, ale zároveň je zde studentům poskytováno duchovní prostředí pro rozvoj svého vztahu k Bohu. Spirituální cestu zde předávají vychovatelé semináře. Přímá výuka bohoslovců (studentů) pak probíhá na příslušné teologické fakultě. Semináře ve smyslu

² HORÁK, Zábaj. *Církev a české školství: právní zajištění působení církví a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 11–18.

³ *Arcibiskupství olomoucké: Kněžský seminář* [online]. [cit. 2022-03-04].

samotných škol pro budoucí kněze, komunit, které poskytují jak ubytování a duchovní formaci, tak samotné teologické vzdělání. Tyto semináře tak mají vlastní pedagogický sbor. K tomuto typu kněžských seminářů patřily například katolické diecézní semináře či řádové semináře řeholních řádů. V čele instituce stojí rektor a několik spirituálů.⁴

Slovo *konvikt* může mít také dva významy. Může být použito ve smyslu malého katolického semináře pro středoškolské studenty, jak již bylo řečeno, nebo ve smyslu nultého ročníku velkého semináře, tedy jako církevní škola rozšiřující gymnaziální formaci a připravující uchazeče pro vstup do velkého kněžského semináře.⁵

Z hlediska právního zařazení v oblasti školství vyvstává otázka, zda je možné charakterizovat bývalé semináře jako vysoké školy. V argumentech pro vnímání seminářů jako vysokých škol figuruje například to, že výuka v seminářích v podstatě souhlasila s výukou na teologických fakultách, lišila se pouze v drobnostech. Zároveň i v oblasti předmětů a zkoušení z nich nebyly příliš velké rozdíly. Dalším důvodem je, jak už bylo uvedeno výše, že uchazeči, kteří stáli o přijetí do semináře, museli úspěšně absolvovat gymnázium. V argumentech proti vnímání seminářů jako vysokých škol se vyskytuje například to, že absolventům nesměly být udělovány akademické tituly. Potom také existovaly výjimky, kdy mohli představení daného semináře či biskupové přijmout ke studiu i uchazeče bez ukončeného gymnaziálního vzdělání. Z právního hlediska by tak nejspíše nebylo možné semináře charakterizovat jako vysoké školy i přes to, že jejich charakter bezesporu měly.⁶

Kromě katolických seminářů existoval v Praze také židovský teologický seminář, Biblický seminář církve metodistické či Seminář československých baptistů.⁷

⁴ TRETERA, Rajmund Jiří a Záboj HORÁK. *Slovník církevního práva*. Praha: Grada, 2011, s. 118.

⁵ *Tamtéž*, s. 70.

⁶ HORÁK, Záboj. *Církve a české školství: právní zajištění působení církví a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 198–199.

⁷ *Tamtéž*, s. 199.

2 HISTORIE SEMINÁŘŮ OD 16. STOLETÍ DO KONCE

1. POLOVINY 18. STOLETÍ

Druhá kapitola popisuje vznik a vývoj seminářů v průběhu 16. století, počínaje rokem 1563. Dále představí jezuitské vzdělávání, které bylo pro katolickou církev a formaci kněží stěžejní a nastíní duchovní představy o vychovávání budoucích kněží v 17. a 18. století prostřednictvím myšlenek sv. Alfonse.

2.1 Tridentský koncil

Vznik seminářů je spjat s Tridentským koncilem, který s malými přestávkami proběhl v letech 1545–1563. Konkrétně však můžeme hovořit o 15. červenci 1563, kdy se konalo 23. zasedání za papeže Pia IV. a na něm byl přijat další dekret o reformě, který zahrnoval mimo jiné také ustanovení a způsob řízení duchovních seminářů.⁸ Slovo seminář (seminarium), ve smyslu kontextu této práce, tedy samostatné instituce pro výchovu a vzdělávání kněžského dorostu, bylo poprvé použito právě na tomto koncilu kardinálem Reginaldem Polem.⁹ Hlavním důvodem vzniku seminářů byly obavy z toho, že mladí chlapci ve světských školách nemají správnou výchovu a nejsou vedeni k duchovnímu životu. Bylo tedy rozhodnuto zřizování seminářů v rámci jednotlivých diecézí, které měly podobu koleje a byly situovány blízko kostelů na místech určených biskupem. Pokud některá z diecézí neměla možnost uhradit zřízení semináře, mělo být v jiné provincii zřízeno seminářů více tak, aby tam mohla probíhat výchova a vzdělání chlapců právě z té diecéze.¹⁰

Financování semináře, počínaje stavbou, přes vyplácení učitelů a dalšího personálu, až po obživu seminaristů a další výdaje, mělo být zajištěno z různých příjmů. Část příjmů měla být sražena například z řádových opatství, úřadů, obročí či převorství, dále z příjmů kostelů, korporací, bratrstev. Dále také z výnosů klášterů, avšak kromě žebravých. Všechny tyto podíly pak šly ve prospěch seminářů. Pokud by některý z klášterních či kostelních prelátů odmítal zaplatit svůj podíl, měl být ostře napomenut a donucen částku uhradit.¹¹

⁸ *Dokumenty tridentského koncilu: latinský text a překlad do češtiny*. Praha: Krystal OP, 2015, s. 197.

⁹ BEGLEY, Ronald a Joseph KOTERSKI. *Medieval Education: Fordham Series in Medieval Studies* [online]. Fordham University Press, 2005, s. 45.

¹⁰ *Dokumenty tridentského koncilu: latinský text a překlad do češtiny*. Praha: Krystal OP, 2015, s. 197–201.

¹¹ *Tamtéž*.

Do semináře měli být přijímáni chlapci starší dvanácti let, kteří se narodili do řádného manželského svazku, uměli číst a psát a byl u nich předpoklad, že budou do budoucna věrni duchovnímu povolání. Přednost pak měli mít ti uchazeči, kteří pocházeli z chudých poměrů, ale nebylo vyloučeno ani přijetí chlapců z bohatých rodin, kteří toužili po službě Bohu. Počet chlapců závisel na majetkových poměrech a velikosti diecéze, proto i počet tříd závisel na rozhodnutí biskupa. Ten měl za úkol chlapce rozdělit do tříd právě podle počtu, dále podle věku a duchovní kázně. Ty, kteří byli hodni, mohl biskup povolat k církevní službě a doplnit stav semináře tak, aby byl stále obsazen.¹²

Požadavek na vzhled seminaristů se týkal neustálého nošení postřižin, tedy účesu, a duchovního oděvu. Vzdělávání pak mělo probíhat v oblasti zpěvu, gramatiky, učení svatého Písma, církevních knih, předpisů o udílení svátostí a předpisů o ritech a ceremoniích. Po seminaristech bylo dále požadováno, aby se denně účastnili obětní mše, každý měsíc se zpovídali ze svých hříchů a pravidelně, podle úsudku zpovědníka, přijímali tělo Pána. O svátcích pak měli konat službu v kostelích.¹³

Biskupové si měli zvolit dva starší kanovníky, kteří jim budou oporou v rozhodování o věcech potřebných k chodu semináře a oni sami by pak měli seminář často navštěvovat za účelem kontroly. Vzдорovití a nenapravitelní chlapci, kteří vykazovali špatné chování, měli být řádně potrestáni a pokud to nepomohlo, měli být ze semináře vyloučeni. Právě na odstraňování nežádoucích vlivů, které by mohly mít negativní dopad na další chovance, měl být kladen velký důraz. Učitele a lektory měl jmenovat biskup podle toho, jak sám uznal za vhodné. Vysoké úřady pak měly být svěřovány do rukou těm, kteří měli doktorský či magisterský titul nebo byli licenciáty Písma svatého.¹⁴

2.2 Příchod jezuitů do českých zemí

V období právě probíhajícího Tridentského koncilu, konkrétně roku 1556, přišel do českých zemí jeden z nejvýznamnějších řeholních řádů katolické církve. Na přání zakladatele Tovaryšstva Ježíšova, Ignáce z Loyoly, mělo přijít do Českého království dvanáct

¹² *Dokumenty tridentského koncilu: latinský text a překlad do češtiny*. Praha: Krystal OP, 2015, s. 197–201.

¹³ *Tamtéž*.

¹⁴ *Tamtéž*.

mužů v černých hábitech, aby oživilí upadající katolické náboženství. Řád se zabýval hlavně oblastí školství, náboženským učením a misijní činností.¹⁵

První jezuitská kolej na našem území byla založena v pražském Klementinu ještě v roce 1556 a téhož roku následovalo zřízení koleje v Olomouci. Při kolejích pak vznikaly nižší a vyšší školy a v Praze a Olomouci i teologické a filozofické fakulty. Jezuitské školství sestávalo ze tří stupňů – nejprve studium na nižší škole, které trvalo čtyři až pět let, dále tříleté studium na filozofické fakultě, a nakonec studium na teologické fakultě, které bylo na čtyři roky.

Obsah vyučování vycházel z velké části z myšlenek tridentského koncilu. Chlapci byli tedy vzděláváni jak ve vědách světských, tak duchovních. Velký důraz byl kladen na pokoru a poslušnost. Jednou z nejdůležitějších oblastí v jezuitském vzdělávání byly jazyky, hlavně studium latiny, protože právě ta sloužila k pochopení různých věd a jejich terminologie. Kromě duchovní formace nezapomínali také na fyzickou zdatnost, proto byla součástí vzdělávání také tělesná výchova.¹⁶

S jezuitským vzděláváním samozřejmě souvisí také semináře a konvikty. Ty však nebyly stejné jako diecézní, byly uzpůsobením podobné spíše dnešním vysokoškolským kolejím. Seminaristům bylo poskytováno ubytování, strava a celkové materiální zabezpečení, ale samotné vzdělávání probíhalo na gymnáziích a fakultách. Chlapci z bohatších vrstev byli ubytováni v konviktu u sv. Bartoloměje. Konvikt se těšil bohaté podpory ze strany papeže Řehoře XIII. a později také papeže Urbana VIII. kvůli akutnímu nedostatku kněží. Instituce měla také ze strany Říma velké výhody, například v oblasti svěcení, kdy se nemuselo dbát na přesné pokyny tridentského koncilu či v oblasti odpustků. Studenti tak mohli být vysvěceni dříve a k získání plnomocného odpustku pouze za podmínky uskutečnění řádné zpovědi. Prestiž konviktu dokazuje také prezentační právo, které papež udělil pánům Vilému z Rožmberka či Vratislavu z Pernštejna.¹⁷

V Praze pak také vznikl v roce 1559 seminář sv. Václava. Pobývali zde převážně chudí chlapci, proto byla tato instituce do roku 1630 nazývána chudobincem. Císař Ferdinand II. seminář významně podporoval, daroval kostel sv. Petra a Pavla na Malé straně, sám živil několik studentů. Mezi osobnosti, které navštěvovaly seminář sv. Václava patří například

¹⁵ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: jezuité v Čechách*. Praha: Mladá fronta, 1995. Kolumbus, s. 24–27.

¹⁶ *Tamtéž*, s. 59–65.

¹⁷ KRÁSL, František. *Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup Pražský: Historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od roku 1623-1667*. Praha: Arcibiskupská knihtiskárna, 1886, s. 157–158.

moravský katolický kněz Jan Sarkander, císařův zpovědník Vilém Lamormain či pražští arcibiskupové Zbyněk Berka a Jan Lohelius.¹⁸

V roce 1582 byl otevřen seminář sv. Františka Xaverského v Olomouci, který sloužil pro studenty olomoucké jezuitské koleje, pocházejících z chudých poměrů. V čele těchto seminářů a konviktů, i na dalších vysokých pozicích, často stáli jezuité staršího věku, kteří již nechtěli působit jako vyučující na fakultách a toužili po klidnějším místě.¹⁹ Například jedním z představených jezuitského semináře v Českém Krumlově byl kněz Matěj Burnatius, který od roku 1624 vykonával domácí misijní činnost.²⁰

V období třicetileté války se právě jezuitští misionáři velmi aktivně zasazovali o prosazování katolické víry jako jediné v zemi. Tovaryšstvu byl v podstatě za podpory císaře Ferdinanda II. přiznán monopol na školství, když získali v roce 1622 Karlovu univerzitu a začali reformovat jednotlivé fakulty. Proti tomu ale stál pražský arcibiskup Arnošt Vojtěch Harrach, který měl na své straně také další církevní řády, odpůrce Tovaryšstva Ježíšova, například dominikány či františkány, kteří chtěli upevnit své postavení v zemi a získat také část moci v otázce školství. Spor zcela neutichl ani po rozhodnutí Ferdinanda III., který v roce 1654 sloučil Karlovu univerzitu s jezuitským Klementinem a vytvořil tak Karlo–Ferdinandovu univerzitu. Hlavním důvodem neutištěného rozporu byl fakt, že teologické fakulty zůstaly zcela ve správě Tovaryšstva. Nejen ostatní řádové vysoké školství, ale i arcibiskupský seminář tak spadaly do soukromého sektoru, což jim neumožňovalo udělování vysokoškolských titulů.

Další zkouškou pro jezuity byl příchod piaristů do českých zemí, protože v nich právem viděli konkurenční řád. Piaristé se, stejně jako Tovaryšstvo, zaměřovali zejména na výchovu a vzdělávání. Ovšem ani nový řád nedokázal nadvládu jezuitů ve vyšším vzdělávání ukončit a do popředí se dostal až ve druhé polovině 18. století.²¹ Na počátku 18. století se jezuité potýkali s nepostupujícím vývojem řádu, jehož příčinou bylo stále větší zpochybňování jejich působení ve školství, zejména pak kritika spravování Karlo–Ferdinandovy univerzity v Praze. Petr Theodor Birelli, který byl úředníkem na již zmíněné univerzitě, popsal roku 1710 stav vysoké školy a jeho návrhy týkající se zejména teologických jezuitských fakult. Jeho doporučení se týkalo například zkrácení doby studia filozofie či snížení počtu hodin

¹⁸ KRÁSL, František. *Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup Pražský: Historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od roku 1623-1667*. Praha: Arcibiskupská knihtiskárna, 1886, s. 158–159.

¹⁹ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: jezuité v Čechách*. Praha: Mladá fronta, 1995. Kolumbus, s. 67–71.

²⁰ *Tamtéž*, s. 129.

²¹ *Tamtéž*, s. 114–118.

scholastické teologie. Navrhoval pak také sjednocení jezuitské teologie a arcibiskupského semináře. Po jeho smrti však aktivita mířená proti Tovaryšstvu zpomalila a po odpovědi jezuitů nebyl žádný návrh přijat.²²

Opravdové změny nejen ve školství, ale celkovém fungování řádu přišly až za vlády Marie Terezie a Josefa II.

2.3 Sv. Alfons z Liguori

Velký důraz na přednášení a vzdělávání v oblasti morální teologie byl kladen nejen v již zmíněném jezuitském školství, ale napříč celou katolickou církví. Právě sv. Alfons z Liguori, církevní učitel žijící v letech 1696–1787, byl významný hlavně v okruhu morální teologie jako jedna z hlavních postav morální školy založené na příkázáních.²³ Jeho pojetí výchovy a vzdělávání v seminářích má také prvky kazuistiky. V roce 1906 byl vydán spis *Vzdělání kněžského dorostu*, který se opíral právě o spisy sv. Alfonse. Dvě kapitoly zde pojednávají o mravní výchově a vědeckém vzdělání seminaristů.

Nejdůležitější ve výchově duchovenstva bylo podle sv. Alfonse klást důraz na ctnostný život, a to i na úkor vzdělání. Seminaristé měli být pokorní, poslušní a nevinní. Dále jim měla být co nejvíce vštěpována láska k církvi a kázni. Důležitým aspektem pro udržení co nejčistšího a ctnostného života seminaristů bylo vyhýbání se vnějšímu zlu, například světským návštěvám v prostorách semináře či odchodům na prázdniny domů. Právě proto dbal na to, aby byla vstupní brána do semináře pečlivě střežena a zavírána a aby mohli studenti odcházet na prázdniny domů pouze na jeden měsíc.²⁴

Velmi důležitou součástí mravní výchovy byla podle sv. Alfonse jasně daná pravidla. Například každé dva týdny měl v semináři přednášet o věcných pravdách kněz žijící mimo seminář, každý rok měli seminaristé vykonávat duchovní cvičení, jejichž součástí jsou přednášky o ctnostech a pravidlech a každý měsíc měl být jeden den věnovaný mlčení a rozjímání.²⁵

²² ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježísovo: jezuité v Čechách*. Praha: Mladá fronta, 1995. Kolumbus, s. 203–204.

²³ BENEŠ, Josef. *Pohled do morální teologie sv. Alfonse z Liguori*. *Studia Theologica* [online]. 2000, 2.(1) [cit. 2022-03-24], s. 58.

²⁴ BLAŽÁK, František. *Vzdělání kněžského dorostu*. 2. vyd. Praha: F. Blažák, 1909, s. 40–45.

²⁵ *Tamtéž*.

V oblasti vzdělávání v seminářích sv. Alfons tvrdí, že je důležité studium věd již v přípravě na duchovní povolání, protože je pak velmi těžké přinutit kněží, aby si své vzdělání doplnili. Nevzdělanost totiž neškodí pouze duchovním samým, ale také těm, kteří jsou jim svěřeni. Zvláštní důraz by pak měl být kladen na studenty mimořádně nadané, aby své nadání dále rozvíjeli tak, jak to Bůh žádá.²⁶

Na první místo by měla být řazena mravouka, protože morální jednání je stěžejní pro práci a zvyšování blaha v diecézi. Neméně důležité má být také studium dogmatiky a filozofie. Z oblasti praktického vyučování má být nepostradatelná katechetika a pravidla apoštolské výmluvnosti. Světské vědy mají být také významnou součástí výuky, zejména pak dokonalá znalost mateřského jazyka a literatury vědecké i umělecké. Dalšími předměty vyučovanými v seminářích měl být také cizí jazyk či církevní hudba a zpěv. Klíčový byl podle sv. Alfonse hlavně pevný teoretický základ, protože odborné studium bez všeobecného základu není možné rozvíjet. Místo odborných přednášek by měly být jasně a prakticky vyučovány nejdříve základní a všeobecné pravdy.²⁷

Zkoušky měly také svá pravidla. Z praktické výuky měly být každý týden konány zkoušky kontrolní, při kterých nesmělo být se seminaristy zacházeno hrubě, aby se nezalekli a nezapomněli vše, co věděli. Hlavní proto bylo zacházení se studenty laskavě. Pokud při zkoušce student neprokázal požadované všeobecné znalosti, nemohl být připuštěn k vysvěcení, dokud svůj prospěch nenapravil.²⁸

²⁶ BLAŤÁK, František. *Vzdělání kněžského dorostu*. 2. vyd. Praha: F. Blaták, 1909, s. 40-45.

²⁷ *Tamtéž*.

²⁸ *Tamtéž*, s. 46-51.

3 HISTORIE SEMINÁŘŮ OD 2. POLOVINY 18. STOLETÍ DO KONCE 19. STOLETÍ

Třetí kapitola rozebere období josefinismu a reforem Marie Terezie a Josefa II. s ním spojených. Zaměří se především na generální semináře, které jsou významným mezníkem ve vývoji seminárního vzdělávání, dále na nařízení Rakouského císařství v 19. století, která měla pro další vývoj seminářů velký vliv.

3.1 Josefinismus

Výrazným zásahem do společenského života 18. století byly reformy Marie Terezie a jejího syna Josefa II., které se citelně dotkly také náboženství a s ním souvisejícím církevním školstvím, tedy i kněžských seminářů. Marie Terezie stanovila základy nové církevní politiky, ve které se snažila hlavně o zlepšení duchovní správy.²⁹ Proto bylo vydáno množství náboženských reforem opírajících se o myšlenky osvícenství. Jednou z nich byla například reforma vysokých škol, která měla omezit vliv jezuitů ve školství. Formální uspořádání vysokých škol bylo zcela upraveno, nařizeny byly nové učebnice a na vedoucí pozice byli dosazeni noví státní úředníci, kteří nebyli členy Tovaryšstva Ježíšova. Za vlády Marie Terezie pak také došlo k úplnému zrušení jezuitského řádu papežem Klimentem XIV.³⁰

Ještě za vlády Marie Terezie se Josef II. snažil omezit moc katolické církve tak, aby co nejvíce podléhala státu. Za vlády Ferdinanda II. bylo zakládáno velké množství klášterů i jako symbol vítězství katolické církve, které však začínaly postrádat smyslu. Ty často sloužily pouze ku zábavě šlechty, která v nich pořádala plesy či hudební večery. Právě to narušovalo řád kláštera, a i sami kněží tento způsob využití odsuzovali. Kláštery se v očích Josefa II. snažily pouze utratit veškeré bohatství, které za tu dobu nastrádaly, místo toho, aby se zabývaly vzděláním a výchovou či staráním se o nemocné.³¹

²⁹ CHAROUZ, Jindřich Zdeněk. *Brněnský alumnát: výchova a vzdělávání duchovenstva v Brně v letech 1807-1950 : vydáno k 200. výročí založení Biskupského alumnátu v Brně*. Brno: Biskupství brněnské, 2007, s. 15.

³⁰ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: jezuité v Čechách*. Praha: Mladá fronta, 1995. Kolumbus, s. 204–207.

³¹ FRAIS, Josef. *Reformy Marie Terezie a Josefa II.: (nejen v českých a moravských zemích)*. Třebíč: Akcent, 2005, s. 136.

V roce 1767, za vlády Marie Terezie, bylo omezeno přijímání do klášterů, v roce 1782 pak už vyšla pravidla pro jejich postupné rušení. Z jejich majetku chtěl Josef II. vytvořit jakýsi církevní fond, ze které by byly financovány hlavně nově vznikající farnosti. Řádovým kněžím také bylo nabídnuto, že pokud přejdou k duchovní správě, dostanou výslužbu 300 zlatých. Za duchovního správce ovšem panovník považoval pouze faráře.³²

Josef II. měl jasnou představu, jaký by měl ideální farář být. Měl by být pracovitý, zdrženlivý, kromě oddanosti ke kázání a vyučování náboženství by měl být také empatický a aktivní v pomoci chudým a nemocným. Také by měl být také jakousi vedoucí postavou státu, která by měla být nejvíce slyšet. Kromě duchovních požadavků přibýly ještě další například z oblasti zemědělství, kdy by měl farář znát základy chovu dobytka či práce na polích. Císař si byl vědom, že pro naplnění své představy dokonalého faráře bude potřeba reformovat a sjednotit výchovu kněží.³³

3.1.1 Generální semináře

Generální semináře byly zřízeny právě za účelem sjednocení výchovy a vzdělání kněží, které podle císaře nebyly dostačující. Studenti teologických fakult neměli dostatek financí a byli odkázáni na stipendia. Když dosáhli v posledních ročnících na přijetí do kněžského semináře, byla velká šance, že pro malou kapacitu, způsobenou rovněž špatnou finanční situací seminářů, nebudou vůbec přijati.³⁴

Dne 30. března 1783 bylo vydáno nařízení o vzniku generálních seminářů, ve kterém bylo také zahrnuto zrušení studia filozofie a teologie od 1. listopadu 1783, protože právě v semináři budou chlapci povinni absolvovat teologický kurz. Dále seminaristé absolvují jeden rok praktických duchovních cvičení pod vedením ředitele semináře a po celou dobu pobytu se budou učit dobrému mravnímu chování.³⁵ Celkově bylo zřízeno osm generálních seminářů situovaných ve Vídni, Štýrském Hradci, Innsbrucku, Freiburgu, Breisgau a Lvově.³⁶ V českých zemích byly generální semináře dva – jeden v Praze a druhý v Olomouci.³⁷

³² WINTER, Eduard. *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740-1848*. Přeložil Vladimír SOJÁK. Praha, 1945, s. 117–123.

³³ *Tamtéž*, s. 126–127.

³⁴ *Tamtéž*, s. 142.

³⁵ *Tamtéž*.

³⁶ VESELÝ, František Xaver, SPÁČIL, Jiří, ed. *Všeobecný slovník právní*. Díl 2, 3. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 378.

³⁷ KROFTA, Kamil. *Nesmrtelný národ: Od Bílé hory k Palackému*. Praha: Vydal Jan Laichter, 1940. Laichterův výbor nejlepších spisů, s. 576.

Císař předpokládal, že chlapci ve věku od 16 do 17 let jsou ještě mravně čistí, proto budou po dobu šesti let v generálním semináři vychováni a formováni a poté se vrátí buď do svého řádu, nebo ke svému biskupovi. Každý biskup pak musí zřídit místo kněžského semináře kněžský dům, do kterého absolventi generálního semináře vstoupí a budou testováni, dokud biskup neuzná, že jsou hodni duchovního povolání.³⁸ Ani v těchto domech však biskupové neměli plnou moc nad kněžskou formací, protože byli stále pod státním dozorem. V duchu toho, že by mělo být vzdělání hlavně prakticky zaměřeno pro výchovu státních úředníků, byla vybavena také knihovna kněžského domu.³⁹

Režim v seminářích byl přísný. Hlavní jídlo dostávali seminaristé pouze jednou denně, večeře se skládala z polévky a ovoce, které mělo být podáváno ke každému jídlu. Dbalo se také na kondici, proto byl nařízen každý den tělocvik a procházky za každého počasí. Seminaristé, kteří po šesti letech opustili brány generálního semináře měli dokonale ovládat mateřský jazyk a mít kvalitní všeobecné vzdělání. Výuka teologie byla zaměřena pouze na nejdůležitější body, ty však byly probírány opravdu důkladně. Zahrnovala Písmo svaté, liturgii či církevní právo. Římskokatolíci duchovní s generálními semináři naprosto nesouhlasili, proto je pochopitelné, že ani ve vzdělávacích osnovách semináře nebyla zakotvena žádná zmínka o Římě, jako centru katolické církve.⁴⁰

Velkým rozdílem od původních kněžských seminářů bylo celkové zaměření a orientace na světský život. Jak již bylo zmíněno v předešlé podkapitole, císařovi ideální kandidáti na kněžské povolání měli být kromě svého původního poslání také „k ruce“ habsburské monarchii. Výchova byla orientovaná na odpovědnost za sociální situaci v zemi, vychovatelé kladli důraz na vychvalování monarchie a blahobytu, který dopřává svým lidem. Z budoucích kněží tak měli být po propuštění ze semináře také věrní a pokorní poddaní, jejichž pracovní náplní má být kromě kázání také jakýsi dozor nad obyvatelstvem dané diecéze a případné hlášení nečestného chování.⁴¹

O generální semináře měl Josef II. neustálý zájem a tvrdě dohlížel na plnění povinností nejen studentů, ale také vyučujících. V roce 1785 například vydal dekret, ve kterém zakazoval

³⁸ WINTER, Eduard. *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740-1848*. Přeložil Vladimír SOJÁK. Praha, 1945, s. 142–143.

³⁹ DRÁBEK, Jan. *Moravský generální seminář: 1784-1790*. Loštice: Společenská knihtiskárna, 1946, s. 19.

⁴⁰ WINTER, Eduard. *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740-1848*. Přeložil Vladimír SOJÁK. Praha, 1945, s. 142–144.

⁴¹ CHAROUZ, Jindřich Zdeněk. *Brněnský alumnát: výchova a vzdělávání duchovenstva v Brně v letech 1807-1950 : vydáno k 200. výročí založení Biskupského alumnátu v Brně*. Brno: Biskupství brněnské, 2007, s. 18.

seminaristům odjet na prázdniny domů, protože to byl čas vyhrazený pro opakování teologické látky s učiteli. Také předepsaná délka pobytu v semináři dokazovala, jakou důležitost císař přikládal kněžské výchově. Šest let však byla dlouhá doba a brzy se začal projevovat nedostatek kněží, protože velké množství kandidátů na tuto pozici stále přetrvávalo v seminářích. V roce 1786 tak došlo ke zkrácení doby pobytu a sloučení dvou posledních ročníků. Také setrvání v kněžském domě po ukončení studia bylo zkráceno z původního jednoho roku na šest měsíců.⁴²

Jak již bylo zmíněno, své svěřence mohli biskupové formovat a dále rozvíjet podle svých potřeb až po dokončení výchovy v generálním semináři, ve kterém pracovali císařem vybráni osvícenští vychovatelé a vyučující. Biskupové měli zakázán jakýkoliv kontakt se studenty semináře, protože by je mohli ovlivňovat svými myšlenkami a byla by tak narušena idea jednotné výchovy budoucích kněží. Zkrácená doba pobytu v kněžském domě však donutila Josefa II. k povolení většího kontaktu biskupů se studenty semináře a od roku 1787 mohli být biskupové součástí přednášek a zkoušení.⁴³

S větší frekvencí osob v seminářích souvisela větší informovanost o chodu seminářů lidem zvenčí. Někteří návštěvníci popisovali prostředí semináře jako nemravné, neuctivé a naprosto nevhodné. V reakci na tato obvinění vydal císař 8. prosince 1787 dekret, ve kterém nařídil následující. Od 1. ledna 1788 jsou studenti povinni nosit fialový límec, fialové nárameníky na plášti a dlouhé roucho, dále je zakázáno nošení lesklých bot a pudrování límce. Zakázány byly také soukromé návštěvy a při společných procházkách mimo seminář musejí být seminaristé vždy v páru. Z hlediska mravního chování bylo nařízeno vyloučení ze semináře těch, kteří nejsou přesvědčeni o správnosti víry, dále zabavení všech protestantských knih ve prospěch císařské knihovny a ti, kteří budou přistiženi při četbě některé z těchto knih, budou po třetím varování ze semináře také propuštěni.⁴⁴

Co se týká personálního obsazení seminářů, nejvyšší osobou byl rektor, který měl na starosti celkové vedení instituce, tedy i ekonomické či právní záležitosti. Dalším vysoce postaveným byl vicerektor, který odpovídal za studijní záležitosti včetně obsahu vzdělání jak duchovního, tak vědeckého. Vicerektor také spolupracoval se studenty posledních ročníků, kteří měli zájem rozvíjet se v pedagogické činnosti a v budoucnu pracovat na teologických

⁴² WINTER, Eduard. *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740-1848*. Přeložil Vladimír SOJÁK. Praha, 1945, s. 153–154.

⁴³ *Tamtéž*.

⁴⁴ *Tamtéž*, s. 155–156.

fakultách.⁴⁵

Prvním rektorem generálního semináře v Praze byl Augustin Zippe (1747–1816), který se narodil do chudých poměrů, a proto se dokázal snadno ztotožnit s osudy mnoha studentů. Působil v sirotčinci i jako děkan v České Kamenici. Pro svou vděčnost a upřímnost se podobal právě císařovu ideálnímu faráři.⁴⁶ Za svého působení v semináři napsal knihu „*O mravním vzdělání nastávajících duchovních v generálním semináři v Praze*,“⁴⁷ ve které se zabývá vysvětlováním podstaty duchovního povolání budoucím kněžím či učením o lásce k Bohu.⁴⁸

Kromě osobnosti Augusta Zippeho je s generálními semináři spjat také Josef Dobrovský, který byl zastáncem osvícenského katolicismu. Po zrušení jezuitského řádu, do kterého vstoupil těsně před tím, nastoupil jako vychovatel dětí hraběte Nostice. V roce 1783 se ucházel o místo v pražském generálním semináři, kam ale nebyl přijat, protože byl pouze diakon bez odborného kněžského vzdělání. Dne 17. prosince 1786 byl Dobrovský vysvěcen na kněze a v roce 1787 byl zásluhou Augusta Zippeho pověřen místem vicerektora generálního semináře v Olomouci. Svým svěřencům se snažil vštěpovat ideály josefinismu, ve svých přednáškách se zaměřoval na prohlubování sebezapření, umírněnosti a čisté lásky k Bohu, která nemá být vyjádřena nijak materiálně či různými cestami do Říma, ale pouze láskou a dychtivostí. Dobrovského a Zippeho nespojovalo pouze velké přátelství, ale také touha po správném vyučování teologie v zásadách osvícenství.⁴⁹

Jak už bylo řečeno, biskupové a další představení nesouhlasili se státními generálními semináři, které nebyly plně pod kontrolou církve. Po smrti Josefa II. tak neměl jeho bratr, císař Leopold, příliš velkou podporu v udržení těchto institucí a nařídil jejich zrušení. Roku 1790 ukončily všechny generální semináře svou činnost.⁵⁰ Bylo opět povoleno zřizování diecézních seminářů a klášterů a zkonfiskovaný majetek církve z roku 1782 byl opět navrácen do rukou biskupů.⁵¹

⁴⁵ CHAROUZ, Jindřich Zdeněk. *Brněnský alumnát: výchova a vzdělávání duchovenstva v Brně v letech 1807-1950 : vydáno k 200. výročí založení Biskupského alumnátu v Brně*. Brno: Biskupství brněnské, 2007, s. 18.

⁴⁶ WINTER, Eduard. *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740-1848*. Přeložil Vladimír SOJÁK. Praha, 1945, s. 151–152.

⁴⁷ ZIPPE, Augustin. *Von der moralischen Bildung angehender Geistlichen in dem Generalseminario in Prag*. Wenzel Piskaczek, Praha 1784.

⁴⁸ LORMAN, Jaroslav. „*Láska k Bohu je počátek vši pravdivé ctnosti*.“: *Ověření konceptu autonomní morálky v morálně-teologickém díle Augustina Zippeho* [online]. Praha, 2008 [cit. 2022-03-30], s. 84.

⁴⁹ WINTER, Eduard. *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740-1848*. Přeložil Vladimír SOJÁK. Praha, 1945, s. 158–162.

⁵⁰ *Tamtéž*, s. 166.

⁵¹ DRÁBEK, Jan. *Moravský generální seminář: 1784-1790*. Loštice: Společenská knihtiskárna, 1946, s. 144.

I přes to, že se generální semináře neuchytily tak, jak si nejspíš Josef II. představoval, jednu zásluhu do budoucna přece jenom měly. Důraz na rozvíjení mateřského jazyka seminaristů, například v katechetice, která směla být přednášena pouze v mateřštině, hrál velkou roli v 19. století při národním obrození. Dá se říct, že josefínské generální semináře byly takovým jeho zárodkem.⁵²

3.2 Rakouské císařství

S nástupem Leopoldova syna josefinismus nevymizel. František II. se jej však snažil v co největší míře omezit, například propouštěním radikálních josefínských úředníků. Císařova snaha udržet postavení státní katolické církve a strach z revoluce se projevovaly také kontrolou stavu diecézí a jeho důkladným přehledem o nekatolicích a těch, kteří z církve vystoupili.⁵³ František II. měl okolo sebe kněží, kteří souznili s jeho myšlenkami a radili mu v rozhodování o církevní politice. Jedním z nich byl farář Jakub Frint, který sepsal novou učebnici náboženství pro vysoké školy. Ve Vídni také založil roku 1816 instituci pro vzdělávání kněžského dorostu, která byla svou úrovní podobná generálním seminářům a měla sloužit pro výchovu a vzdělání budoucích kněží a učitelů teologie, stále však v úřednickém duchu.⁵⁴ Tento ústav se však nelíbil představeným v Římě, protože nebyl zřízen po tridentském vzoru pro zakládání seminářů.⁵⁵

Císař si byl vědom potřeby spojení státu se Svatým stolcem, proto se roku 1819 sešel s papežem Piem VII. v Římě. Některá rozhodnutí Františka II. po tomto setkání svědčí o tom, že bylo úspěšné. Ústupky v církevní politice se týkaly například reformy řeholních řádů či plnoprávného postavení jezuitů přicházejících z Ruska roku 1827. Ovšem kvůli obavám z velkých zásahů do státní správy ze strany Říma ke konkordátu nedošlo.⁵⁶

⁵² WINTER, Eduard. *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740-1848*. Přeložil Vladimír SOJÁK. Praha, 1945, s. 153–154.

⁵³ *Tamtéž*, s. 213.

⁵⁴ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. Praha: Zvon, 1991, s. 171.

⁵⁵ WINTER, Eduard. *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740-1848*. Přeložil Vladimír SOJÁK. Praha, 1945, s. 231.

⁵⁶ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. Praha: Zvon, 1991, s. 174.

3.2.1 Císařská nařízení

Revoluční hnutí volající po liberalismu, kterého se císař František II. před svou smrtí tolik obával, dorazilo také do Rakouského císařství. Císař Ferdinand I. byl touto náladou donucen 13. března 1848 propustit absolutistického Matternicha a přislíbil vznik konstituce. Požadavky českého duchovenstva přednesl mimo jiné také František Náhlovský, rektor lužického semináře. Žádal osobní svobodu kněží, moc církve nad vlastním majetkem či rozšiřování diecézí. Císař František Josef I., který usedl na trůn po svém strýci, vydal 4. března 1849 oktrojovanou ústavu, aby uklidnil poměry v zemi. Církev tak získala právo spravovat své záležitosti, stále však bylo potřeba dohodnout se na konkrétních bodech. Tyto body pak byly stanoveny v následujících císařských nařízeních z roku 1850.⁵⁷

Císařské nařízení č. 157 ř. z. ze dne 23. dubna 1850 stanovilo předpisy katolické církvi k veřejnému vyučování, týkající se také vyučování v seminářích. První paragraf se týká učitelů a profesorů, kteří mohou na nižších a vyšších ústavech vyučovat pouze z pověření biskupa diecéze, ve které se daný ústav nachází. Dále, biskup může toto pověření vzít zpět s tím, že vyučujícímu pověřenému státem musí být vyplacena výsluha. Biskup má dále právo nařídít svým seminaristům, jaké přednášky mají na univerzitě navštěvovat a nechat je v semináři z těchto předmětů přezkušovat.⁵⁸

Nařízení ministra duchovních záležitostí a výchovy č. 319 ř. z. ze dne 30. června 1850 doplňuje základní pravidla ustanovená 23. dubna téhož roku a semináři se zabývá o něco více než předešlé císařské nařízení. V úvodu je odkaz na usnesení biskupů z roku 1849, které se týkalo uspořádání výuky na diecézních a řádových ústavech. Bylo usneseno, že k bohosloveckému studiu mohou být přijati pouze ti, kteří vystudovali nižší i vyšší gymnázium. Dále co se týče vyučovaných předmětů, každý student a seminarista musí povinně projít studiem starého a nového zákona, církevní historií, církevním právem, patrologií, dogmatikou, morálkou, pastorálkou (praktická disciplína teologie, která učí budoucí kněží, jak správně vykonávat duchovní povolání⁵⁹), katechetikou a naukou o vyučování. Patří sem také studium hebrejštiny, které však nemuselo být povinné, pokud biskup danému studentovi tento

⁵⁷ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. Praha: Zvon, 1991, s. 201.

⁵⁸ HORÁK, Záboj. *Církev a školství: vybrané dokumenty ke studiu českého konfesního práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, s. 93.

⁵⁹ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Díl 19, P–Pohoř. Praha: J. Otto, 1902, s. 304.

předmět prominul. Zároveň bylo v nařízení stanoveno zřízení diecézního semináře tam, kde bude v budoucnu zřízena teologická fakulta.⁶⁰

Důležitým mezníkem katolické církve za vlády Františka Josefa I. bylo uzavření konkordátu roku 1855 mezi monarchií a Svatým stolcem, který zbavil církev okovů státu. Biskupové tak dostali zpět do svých rukou moc nad výchovou kněžského dorostu, jurisdikci kléru i svobodným stýkáním se s Římem.⁶¹

Dne 20. března 1858 bylo vydáno ministerské nařízení č. 50 ř. z., které se týkalo uskutečnění článku VI. a XVII. konkordátu. Nařízení platilo jak pro teologické fakulty, tak pro semináře.⁶² Výnos požadoval po biskupech, aby se při vyučování na seminářích řídili předpisy církevního zákona a aby sjednotili jak postup zřizování seminářů, tak jejich vnitřní uspořádání podle pokynů, které se shodovaly s body v císařském nařízení z roku 1850. Tedy požadavek ukončeného gymnázia pro přijetí a požadavek na povinné předměty a mimořádné přednášky.⁶³

Dále zde byl podrobně rozepsán návrh jednotlivých ročníků a jejich studijní náplň. První rok studia by měl obsahovat výuku hebrejštiny, všeobecné dogmatiky, úvod do Svatého písma a jeho výklad starého zákona. V osnovách druhého ročníku by pak měla být zvláštní část dogmatiky, výklad nového zákona a výklad starých textů. Třetí ročník má zahrnovat církevní dějiny s ohledem na dogmata a ústavní dějiny a morální teologii s ohledem na zpovědní potřeby. Poslední, čtvrtý ročník má pak obsahovat pastorální teologii, liturgii, katechetiku, církevní právo a duchovní výřečnost. Veškeré vyučování má probíhat výhradně v latině, pouze ve specifických předmětech může být udělena výjimka.⁶⁴

Vyučujícími mohou být pouze ti, kteří řádně splnili písemnou a ústní zkoušku, jejíž náplň určuje biskup dané diecéze. Ten pak také na základě výsledků vybere jednoho z uchazečů. Pokud je jeden seminář společným pro více diecézí, dohodnou se na předchozích krocích všichni zúčastnění biskupové. Současně jsou biskupové povinni každý školní rok podávat zprávu ministerstvu o stavu učitelského sboru, včetně seznamu seminaristů s jejich doklady o předchozím studiu a počtem vyučovaných hodin.⁶⁵

⁶⁰ HORÁK, Záboj. *Církev a školství: vybrané dokumenty ke studiu českého konfesního práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, s. 94–97.

⁶¹ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. Praha: Zvon, 1991, s. 205.

⁶² HORÁK, Záboj. *Církev a české školství: právní zajištění působení církvi a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 190 a 195.

⁶³ HORÁK, Záboj. *Církev a školství: vybrané dokumenty ke studiu českého konfesního práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, s. 99–102.

⁶⁴ *Tamtéž*.

⁶⁵ *Tamtéž*.

Církev brzy přišla na to, že konkordát nebyl úplným vítězstvím, neboť po pádu absolutismu, který podporoval, nebyla šance jej udržet. Roku 1870 byl tedy zrušen.⁶⁶

Všechna tři výše uvedená císařská nařízení z roku 1850 a 1858 byla platná i v období první republiky, protože nebyla nahrazena žádným jiným předpisem.⁶⁷

⁶⁶ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. Praha: Zvon, 1991, s. 206–207.

⁶⁷ HORÁK, Záboj. *Církev a české školství: právní zajištění působení církvi a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 194.

4 HISTORIE SEMINÁŘŮ OD ZAČÁTKU 20. STOLETÍ DO SOUČASNOSTI

Poslední kapitola popíše významné události vývoje seminářů v průběhu 20. století počínajíc vytvořením celistvého římskokatolického zákoníku. Dále popíše osud seminářů v období okolo 2. světové války a konečně popíše také současný stav kněžských seminářů na našem území.

4.1 Kodex kanonického práva

Dne 19. března 1904 rozhodl papež Pius X. o zřízení nového, v podstatě prvního uceleného, zákoníku římskokatolické církve. K jeho sestavení pověřil speciální komisi sestávající ze 16 kardinálů, okolo 50 konsultorů, asistentů, sekretáře a několika znalců kanonického práva, které mohli biskupové podle svého uvážení posílat do Říma, aby se na vzniku zákoníku také podíleli. Dne 27. května 1917 byl papežem Benediktem XV. Kodex kanonického práva schválen a o rok později, 19. května 1918 nabyl právní účinnosti.⁶⁸ Tento církevní zákoník pojednával v kánonech 1352-1371 o chlapeckých a kněžských seminářích.⁶⁹

Úvodní kánony pojednávají o tom, že má mít každá diecéze zřízený seminář pro takový počet studentů, jaký je schopna finančně i velikostně zabezpečit. Ve větších diecézích by pak měly být semináře dva, jeden nižší, který seznamuje chlapce se základy vzdělávání, a vyšší, který je určen pro seminaristy studující filozofii a teologii. Je zde popsána i možnost, kdy by se na semináři nedostávalo chovancům takové úrovně vzdělání, jaké je požadováno. V tomto případě by měl příslušný biskup poslat seminaristy do semináře jiného a ten by byl ustanoven jako mezidiecézní. Pokud nemá daná diecéze dostatek příjmů na zřízení semináře, je biskup oprávněn nařídít farářům, aby v kostelech zřídili sbírku k těmto účelům nebo může ve své diecézi uložit daň či poplatek.⁷⁰

Biskupové jsou dále povinni často své semináře navštěvovat a osobně tak dohlížet na probíhající výuku a na prospěch a zbožnost svých chovanců. Seminář musí mít také řádně

⁶⁸ HENNER, Kamil. *Základy práva kanonického: Právo platné*. Praha: K. Henner, 1918, s. 4–5.

⁶⁹ KOP, František a Jaroslav MICHAL. *Kodex kanonického práva: překlad* [online].

⁷⁰ *Tamtéž*, s. 299.

dané stanovy, schválené biskupem.⁷¹

Personální struktura měla být složena z rektora, sboru pedagogů, ekonoma, spirituála a minimálně dvou zpovědníků. Dalším kritériem byly dva sbory poradců, přičemž jeden se měl zabývat kázní a druhý se měl zaobírat administrativou majetku. Výbor poradců měl být složen ze dvou kněží, které volí biskup a voleni mají být na šest let s tím, že mohou být zvoleni vícekrát za sebou. Kromě řádných zpovědníků mohou být seminaristům k dispozici i další, působící mimo seminář, přičemž na vyžádání studenta může daný zpovědník bez udání důvodu do semináře dorazit.⁷²

Z hlediska přijímání nových studentů se zde hovoří o tom, že je možné přijmout pouze uchazeče, u nichž lze předpokládat, že budou oddáni církvi, a kteří předloží rodný list, list o křtu a list o biřmování. Pokud žádá o přijetí student, který odešel z jiného semináře či přichází z některé řehole, může být přijat až poté, co si biskup zjistí veškeré informace o daném studentovi. Například proč odešel, jakou má povahu a vlohy či zda neučinil něco, co je v rozporu s kněžským povoláním.⁷³

V nižších seminářích, tedy chlapeckých, má mít hlavní pozici výuka náboženství, která má být přizpůsobena věku chlapců, dále má být kladen velký důraz na jazyky, a nakonec výuka klasických předmětů všeobecných znalostí. Ve vyšších seminářích se mají seminaristé věnovat minimálně dva roky filozofii a jí podobným předmětům. Dále má teologický kurz trvat čtyři roky a zahrnovat studium Bible, církevních dějin, liturgie, zpěvu. Přednášky by pak měly obsahovat praktická cvičení zaměřená na výuku náboženství, vedení zpovědí či pomáhání nemocným.⁷⁴

Biskup dané diecéze by měl také dbát na to, aby seminaristé vykonávali ranní a večerní modlitbu, alespoň jednou týdně vykonávali pokání a účastnili se mše svaté. Rektor semináře má pak dohlížet na dodržování studijního řádu, hygienu, ošacení a na ostatní pedagogy.⁷⁵

Ze semináře mohou být vyloučeni a propuštěni ti, kteří jsou nepoddajní a zdají se být nevhodní k výkonu duchovního povolání a také ti, kteří nemají dostatečný prospěch a hrozí tak, že nebudou disponovat požadovanými znalostmi a vědomostmi. Nakonec také ti, kteří zhřeší proti víře.⁷⁶

⁷¹ KOP, František a Jaroslav MICHAL. *Kodex kanonického práva: překlad* [online], s. 299–304.

⁷² *Tamtéž*, s. 299–304.

⁷³ *Tamtéž*.

⁷⁴ *Tamtéž*.

⁷⁵ *Tamtéž*.

⁷⁶ *Tamtéž*.

V roce 1983 byla vydána nová, aktualizovaná verze Kodexu kanonického práva a změny se lehce dotkly také kánonů zabývajících se semináři. Je zde uváděno, že mladí lidé, kteří se chtějí věnovat kněžskému povolání, pobývají po celou dobu studia, nebo alespoň po čtyři roky, v kněžském semináři. Ti, kteří zákonně pobývají mimo seminář, budou diecézním biskupem svěřeni do rukou vybranému knězi, který se postará o jejich duchovní rozvoj a kázeň. Seminář dále vystupuje jako právnická osoba a při projednávání veškerých záležitostí rozhoduje jeho jménem rektor semináře.⁷⁷

4.2 Období 2. světové války

V období mezi světovými válkami probíhalo vyučování teologie na teologických fakultách, dále v katolických diecézních seminářích a učilištích a také v dalších seminářích, které byly zřizovány jinými církvemi než katolickou.⁷⁸ V těchto letech se však semináře netěšily velkému rozvoji.⁷⁹ Za druhé republiky, po podpisu mnichovské dohody, byly některé semináře na okupovaném území zrušeny. Semináře, které se v tuto dobu nacházely stále, i po odstoupení pohraničí Německu, na českém území, nepocítily zatím příliš velké změny. Zrušena byla například bohoslovecká učiliště, tedy semináře, ve Vidnavě a Litoměřicích.⁸⁰

Vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava v březnu roku 1939 mělo velký dopad na českou společnost. Na výročí vzniku Československé republiky proběhla řada protinacistických demonstrací, kterých se účastnil také student medicíny Jan Opletal. Ten byl během průvodu postřelen německým policistou a v důsledku tohoto zranění 11. listopadu 1939 zemřel. Jeho pohřeb přerostl v demonstraci proti okupaci nacistickým Německem. V důsledku toho byly 17. listopadu 1939 zavřeny české vysoké školy, několik českých studentů bylo zatčeno či odvezeno do koncentračních táborů.⁸¹

Výuka teologie se tak přesunula do diecézních a řádových seminářů, ale i zde byla

⁷⁷ PAVEL, Jan a Miroslav ZEDNÍČEK. *Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny : latinsko-české vydání s věcným rejstříkem Codex iuris canonici : auctoritate Ionnis Pauli PP. II : promulgatus*. Praha: Zvon, 1994, s. 97-99.

⁷⁸ HORÁK, Záboj. *Církev a české školství: právní zajištění působení církvi a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 185-186.

⁷⁹ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. Praha: Zvon, 1991, s. 248.

⁸⁰ KURAL, Václav a Zdeněk RADVANSKÝ. "Sudety" pod hákovým křížem. Ústí nad Labem: Albis international, 2002, s. 382.

⁸¹ HORÁK, Záboj. *Církev a české školství: právní zajištění působení církvi a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 201.

omezena některými nařízeními. Hlavním problémem bylo nařízení, které zakazovalo vysokoškolským pedagogům vyučovat kdekoliv jinde, tedy i v seminářích a na učilištích. Například seminář v Českých Budějovicích sloužil z části zásobovacímu úřadu, v roce 1942 pak musela většina seminaristů nastoupit na těžkou práci do ostravských dolů. Seminář tak byl v podstatě nečinný. V pražské diecézi pak bylo po uzavření vysokých škol rozhodnuto o založení učiliště, tedy seminárního studia. Vyučování se uskutečňovalo částečně na koleji Arnošta z Pardubic a částečně v semináři v Dejvicích. V roce 1942 byl i dejvický seminář zabaven a jeho prostory začaly sloužit generálnímu ředitelství říšské pošty.⁸² Také brněnský kněžský seminář musel být roku 1942 vystěhován a v jeho prostorách se zřídila kasárna a lazaret říšského vojska.⁸³

4.3 Semináře od roku 1950 do současnosti

Po komunistickém převratu v únoru 1948 byla teologická studia, včetně seminářů, opomenuta a ponechána v dosavadním stavu. Změna přišla až o dva roky později, roku 1950.

Vládním nařízením č. 112/1950 Sb., o bohosloveckých fakultách se veškeré české teologické studium přesouvá na Římskokatolickou cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Praze a slovenské teologické studium na Římskokatolickou cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Bratislavě. Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Olomouci je tímto nařízením zrušena a s ní i veškerá diecézní, řeholní a ostatní učiliště, tedy i kněžské semináře. Tímto rozhodnutím byla zrušena působnost kromě katolických seminářů také například Bohosloveckému semináři československých baptistů v Praze, protože i evangelické studium bylo soustředěno na jedno místo. Součástí paragrafu o bohosloveckých učilištích je pak i předpis o výchově kněžského dorostu, který má být vychováván v lidově demokratickém duchu.⁸⁴ Protože bylo teologické studium možné pouze na jedné fakultě, museli být studenti z Čech i Moravy přesunuti do jednoho společného semináře. V roce 1953 pak byla

⁸² HORÁK, Záboj. *Církve a české školství: právní zajištění působení církví a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 201–203.

⁸³ CHAROUZ, Jindřich Zdeněk. *Brněnský alumnát: výchova a vzdělávání duchovenstva v Brně v letech 1807-1950 : vydáno k 200. výročí založení Biskupského alumnátu v Brně*. Brno: Biskupství brněnské, 2007, s. 35.

⁸⁴ *Nařízení vlády č. 112/1950 Sb.: Vládní nařízení o bohosloveckých fakultách* [online].

Římskokatolická cyrilometodějská bohoslovecká fakulta a s ní i kněžský seminář přesunuta z Prahy do Litoměřic, kde obě instituce sídlily až do roku 1990.⁸⁵

Po sametové revoluci se změny v teologickém studiu uskutečňovaly až v roce 1990, kdy byla zákonem č. 163/1990 Sb. přesunuta bohoslovecká fakulta z Litoměřic zpět do Prahy jako součást Karlovy Univerzity. Obnovena byla také Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Olomouci. Zároveň zákon zrušil vládní nařízení č. 112 z roku 1950,⁸⁶ takže se i semináře vrátily zpět na svá původní místa.

V současnosti existují v České republice dva arcibiskupské kněžské semináře. Dne 27. září 1990 byl znovu otevřen Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci, který kromě 130 diecézních seminaristů poskytoval služby také 52 řeholníkům, jejichž kláštery po zrušení nebyly ještě obnoveny. Jednalo se zejména o petríny, premonstráty, augustinánské kanovníky či křížovníky.⁸⁷ Seminář sídlí v bývalém dominikánském klášteře a slouží seminaristům z olomoucké arcidiecéze a brněnské a ostravsko-opavské diecéze, kteří studují na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého. Rektorem je od roku 2017 P. ThLic. Pavel Stuška, PhD. a místa spirituálů zaujímají P. Mgr. Vladimír Schmidt a P. Mgr. Antonín Hráček. V akademickém roce 2021/2022 se na kněžské povolání v semináři připravuje 18 seminaristů (11 z arcidiecéze olomoucké, 4 z diecéze brněnské a 3 z ostravsko-opavské).⁸⁸ Od 4. září roku 2002 sídlí v Olomouci, v budově semináře, také jediný teologický konvikt na našem území, který slouží jako tzv. nultý ročník kněžských seminářů pro seminaristy ze všech diecézí.⁸⁹ Úkolem uchazečů během tohoto přípravného ročníku je navyknout si na život v semináři v souladu s Bohem a ostatními ve společenství, osvojit si denní řád, mlčenlivost, pravidelné modlitby a jiné. Teologickým konviktem si musí povinně projít každý kandidát na kněžské povolání z celé České republiky.⁹⁰

Stejně jako olomoucký seminář, tak i pražský se mohl v roce 1990 vrátit z Litoměřic zpět do Prahy. V Arcibiskupském kněžském semináři v Praze získávají duchovní formaci seminaristé z diecéze pražské, královéhradecké, litoměřické, plzeňské a českobudějovické

⁸⁵ HORÁK, Zboj. *Církev a české školství: právní zajištění působení církvi a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 210–211.

⁸⁶ Zákon č. 163/1990 Sb.: *Zákon o bohosloveckých fakultách* [online].

⁸⁷ KREJČOVÁ, Jana. *Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci: data, osoby, budovy*. Olomouc: Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci, 2010, s. 36.

⁸⁸ *Arcibiskupství olomoucké: Kněžský seminář* [online].

⁸⁹ KREJČOVÁ, Jana. *Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci: data, osoby, budovy*. Olomouc: Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci, 2010, s. 37.

⁹⁰ *Arcibiskupství olomoucké: Kněžský seminář* [online].

a studují přitom na Karlově Univerzitě. Představené tvoří od roku 2015 rektor P. Mgr. Jan Kotas S.L.L., vicerektor P. Mgr. Mag. Christian Martin Pšenička, Dipl. um., O.Praem., spirituál Mons. Mgr. Josef Žák a externí spirituál doc. Jaroslav Brož, Th.D. S.S.L., který od roku 2016 dojíždí do semináře vždy jednou týdně. Formace seminaristů probíhá ve čtyřech rovinách. Tzv. lidská formace je zaměřená na poznávání hodnot ve společnosti, emocionální růst či posilování svědomí. Její součástí je také tzv. externí rok, během kterého je seminarista „testován“ v běžném životě, např. ve vojenské službě či pomáhající profesi. Během duchovní formace se seminaristé zaměřují na význam celibátu, mlčenlivosti, kajícínosti či sebezapírání. Intelektuální formace probíhá na univerzitě a je směřovaná na studium filozofie a teologie. Poslední rovinou je pastorační formace, která je praktickou výukou teologie. Praxi vykonávají seminaristé během letních prázdnin.⁹¹

⁹¹ *Arcibiskupský seminář Praha* [online].

ZÁVĚR

Cílem této teoretické bakalářské práce bylo chronologicky popsat a analyzovat mezníky vývoje seminářů v českých zemích na základě přehledu hlavních historických událostí s tématem spojených a teoretické analýzy dobových normativ a dalších pramenů. Ke splnění daného cíle bylo zapotřebí určit jednotlivé kroky, které současně tvořily strukturu celé práce.

Nejdříve bylo potřeba vysvětlit rozdíly mezi výukou náboženství, studiem teologie a náboženskou přípravou uvnitř církve, dále pak charakterizovat základní pojmy s tématem spojené, tedy význam slova seminář, dále rozdělení seminářů katolické církve na malé a velké a charakterizování pojmu konvikt.

V dalším kroku byl popsán samotný vznik seminářů na základě analýzy dokumentů tridentského koncilu, který byl určující pro vývoj seminářů a teologických studií v dalších letech. V tomto dílčím kroku bylo také charakterizováno vzdělávání Tovaryšstva Ježíšova, jako nejvlivnějšího řádu katolické církve, jehož koncept měl vliv i na vzdělávání v seminářích. Pro ucelenější pohled na výchovu uchazečů o kněžské povolání v období od 16. do 18. století byly také představeny myšlenky sv. Alfonse, církevního učitele.

Ve třetím dílčím kroku bylo charakterizováno období od druhé poloviny 18. století do 19. století. Byly popsány stěžejní body vlády Marie Terezie jako počátku josefinismu, tedy rušení klášterů a omezování moci katolické církve ve prospěch státu. Jako nejdůležitější část období josefinismu bylo popsáno zřizování a vedení generálních seminářů na základě analýzy reformy Josefa II. Období Rakouského císařství bylo pro vývoj seminářů klíčové hlavně kvůli císařským nařízením, z nichž některé platily ještě v první polovině 20. století. Tato nařízení byla charakterizována na pozadí významných událostí za vlády Františka II., Ferdinanda I. a Františka Josefa I.

Poslední dílčí krok zahrnoval období od počátku 20. století do současnosti. Jako první mezník tohoto období byl charakterizován Kodex kanonického práva z roku 1917 na bázi analýzy jeho dokumentů. Dále bylo charakterizováno období před, během a po 2. světové válce, v jehož průběhu byl vývoj seminářů pozastaven a jejich budovy sloužily německým vojákům. Tyto události byly demonstrovány na příkladu seminářů v Českých Budějovicích, Praze a Brně. Poslední částí tohoto kroku pak byla charakteristika období po komunistickém převratu v roce 1948, jehož dopad na kněžské semináře byl popsán pomocí analýzy vládních nařízení z roku 1950. Postupný návrat seminářů po sametové revoluci byl popsán za pomoci zákona z roku

1990. Poslední částí tohoto kroku pak bylo uvedení současného stavu kněžských seminářů v České republice, tedy představení arcibiskupských seminářů v Praze a v Olomouci.

SEZNAM ZDROJŮ

Arcibiskupský seminář Praha [online]. [cit. 2022-04-06]. Dostupné z: www.seminar-praha.cz

Arcibiskupství olomoucké: Kněžský seminář [online]. [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: www.knezskyseminar.cz

BEGLEY, Ronald a Joseph KOTERSKI. *Medieval Education: Fordham Series in Medieval Studies* [online]. Fordham University Press, 2005 [cit. 2022-04-06]. ISBN 0-8232-2425-2.

BENEŠ, Josef. *Pohled do morální teologie sv. Alfonse z Liguori*. Studia Theologica [online]. 2000, 2.(1) [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2000/01/06.pdf>

BLAŤÁK, František. *Vzdělání kněžského dorostu*. 2. vyd. Praha: F. Blaták, 1909.

ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: jezuité v Čechách*. Praha: Mladá fronta, 1995. Kolumbus. ISBN 80-204-0471-6.

Dokumenty tridentského koncilu: latinský text a překlad do češtiny. Praha: Krystal OP, 2015. ISBN 978-80-87183-75-5.

DRÁBEK, Jan. *Moravský generální seminář: 1784-1790*. Loštice: Společenská knihtiskárna, 1946.

FRAIS, Josef. *Reformy Marie Terezie a Josefa II.: (nejen v českých a moravských zemích)*. Třebíč: Akcent, 2005. ISBN 80-7268-337-3.

HENNER, Kamil. *Základy práva kanonického: Právo platné*. Praha: K. Henner, 1918.

HORÁK, Záboj. *Církev a české školství: právní zajištění působení církvi a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3623-5.

HORÁK, Záboj. *Církev a školství: vybrané dokumenty ke studiu českého konfesního práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. Scripta iuridica. ISBN 978-80-87146-57-6.

CHAROUZ, Jindřich Zdeněk. *Brněnský alumnát: výchova a vzdělávání duchovenstva v Brně v letech 1807-1950* : vydáno k 200. výročí založení Biskupského alumnátu v Brně. Brno: Biskupství brněnské, 2007. ISBN 978-80-239-7366-2.

KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-003-6.

KOP, František a Jaroslav MICHAL. *Kodex kanonického práva: překlad* [online]. [cit. 2022-03-07]. Dostupné z: <http://librinostri.catholica.cz/download/KodexKop-OCR.pdf>

KURAL, Václav a Zdeněk RADVANOVSKÝ. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-860-6766-1.

KRÁSL, František. *Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup Pražský: Historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od roku 1623-1667*. Praha: Arcibiskupská knihtiskárna, 1886.

KREJČOVÁ, Jana. *Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci: data, osoby, budovy*. Olomouc: Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-254-7970-4.

KROFTA, Kamil. *Nesmrtelný národ: Od Bílé hory k Palackému*. Praha: Vydal Jan Laichter, 1940. Laichterův výbor nejlepších spisů.

LORMAN, Jaroslav. „*Láska k Bohu je počátek vši pravdivé ctnosti*.“: *Ověření konceptu autonomní morálky v morálně-teologickém díle Augustina Zippeho* [online]. Praha, 2008 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/17704/RPTX_2007_1_11260_0_33637_4_0_107947.pdf?sequence=1. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze.

Nařízení vlády č. 112/1950 Sb.: Vládní nařízení o bohosloveckých fakultách [online]. [cit. 2022-04-06]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-112/zneni-19500726>

Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 19, P–Pohoř. Praha: J. Otto, 1902.

PAVEL, Jan a Miroslav ZEDNÍČEK. *Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny : latinsko-české vydání s věcným rejstříkem Codex iuris canonici : auctoritate Ionnis Pauli PP. II : promulgatus*. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-082-6.

ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2.

TRETERA, Rajmund Jiří a Záboj HORÁK. *Slovník církevního práva*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3614-3.

VESELÝ, František Xaver, SPÁČIL, Jiří, ed. *Všeobecný slovník právní*. Díl 2, 3. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, Klasická právnícká díla.

WINTER, Eduard. *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740-1848*. Přeložil Vladimír SOJÁK. Praha, 1945.

Zákon č. 163/1990 Sb.: Zákon o bohosloveckých fakultách [online]. [cit. 2022-04-06]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-163/zneni-0>

ZIPPE, Augustin. *Von der moralischen Bildung angehender Geistlichen in dem Generalseminario in Prag*. Wenzel Piskaczek, Praha 1784.